

ՄԻՋ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

ՂՊՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տարւոյս Յունիսի 25ին Ղպտական և եթովպական եկեղեցիներու միջև համաձայնութիւն մը գոյացաւ: Այս գովելի քայլը մատնանշուեցաւ Քրիստոնեայ եկեղեցիներուն կողմէ որպէս նշան եթովպական քոյր եկեղեցւոյ առաւել կազմակերպման և բարգաւաճման, ինչպէս նաև Աղեքսանդրիոյ Ղպտի Պատրիարքութեան հեղինակութեան վերահաստատման:

Սոյն համաձայնութեան կարեւորութիւնը կը կայանայ հետեւեալ իրողութեանց մէջ.

ա) եթովպական Ուղղափառ եկեղեցւոյ պետը յետ այսորիկ կը կրէ «Պատրիարք» տիտղոսը:

բ) Աղեքսանդրիոյ Պատրիարքը կը մնայ միանգամայն Հոգեւոր Պետը երկու եկեղեցիներու, այլ խօսքով եթովպական եկեղեցին ի հոգեւորս ենթակայ կը մնայ Աղեքսանդրիոյ Պատրիարքութեան:

գ) Երկու եկեղեցիներուն միջև այս ձեւով յարաբերութիւնները կը դառնան բնական:

Արեւելեան մեզի դաւանակից այս երկու

եկեղեցիներու համաձայնագրին պատճէնը ներկայացնելէ առաջ կարեւոր է մատնանշել հետեւեալ իրողութիւնները:

Ղպտի Ուղղափառ եկեղեցին իր առաջին պետն ու Աղեքսանդրիոյ Աթոռին հիմնադիրը կը դաւանի Ս. Մարկոս Աւետարանիչը, և հետեւեալ իր գահակալ պատրիարքներուն կուտայ «Նորին Սրբութիւն Աղեքսանդրիոյ Պապ և Պատրիարք Ս. Մարկոսի Աթոռին» տիտղոսը: Եկեղեցւոյ պատմութիւնը չէ կիրարկած «Պապ» տիտղոսը այլ «Աղեքսանդրիոյ Ղպտոց Պատրիարք» կոչւած է Ս. Մարկոսի Աթոռին գահակալը:

Համաձայնագրի ոգին կազմող սկզբունքը հետեւեալն է. — Աղեքսանդրիոյ Ղպտի Պատրիարքութիւնը կեդրոնն է Եգիպտոսի և եթովպիոյ եկեղեցիներուն. եթովպիոյ եկեղեցին անկախ ու առանձին եկեղեցի մը չէ եղած իր ինքնագլխութեան կանոնադրութեամբ, այլ իր հոգեւոր ու վարչական կերպարանքն ու կազմակերպութիւնը ստացած է Աղեքսանդրիոյ Ղպտի Պատրիարքութենէն, այս վերջնոյս կողմէ նկատուելով նուիրապետական անդամ եկեղեցի մը: Այս նոյն սկզբունքը սակայն, ըստ համաձայնագրին, արտայայտած է նաև լայնախոհ ոգի մը, տալով վարչական որոշ իրաւասութիւններ եթովպական եկեղեցիին ու պետութեան, բարձրացնելով Հոգեւոր Պետին տիտղոսն ու աստիճանը և մանաւանդ եթովպիոյ Վեհափառ Կայսեր ու կայսրութեան անմիջական հովանաւորութիւնն ու առաջնորդութիւնը ապահովելով:

Արդարև եթովպական եկեղեցին Պետութեան եկեղեցին է, այն իմաստով որ քրիստոնեայ կայսրութիւնը իր քրիստոնեայ ժողովուրդով նոյնացած է եկեղեցիին հետ, և այս բարեբախտութիւն մըն է արդարև: Կը սպասուէր որ երկու եկեղեցիներուն միջև գոյութիւն ունեցող անհասկացողութեան անորոշ մշուշը փարատէր իմաստուն համաձայնագրութեամբ մը եւ մանաւանդ իմաստուն կայսեր օրով:

Արեւելեան Ուղղափառ եկեղեցիներու մէջ Ղպտոց և եթովպացւոց եկեղեցիներու համաձայնութիւնը շնորհաւորելի է և մանաւանդ օրինակելի նաև անոր համար որ պահպանուած են կարգն ու կանոնը, սրբութիւնն ու աւանդութիւնը երկուստեք:

կոսի պատուէրով. — Աճառեան, Յուցակ Զեռ. Թեհրանի, 1936, էջ 7-8:

Հաւանաբար նոյն Ստեփանոս Սարկաւազն է դարձեալ որ 1705ին օրինակած է մէկ Գիրք Ս. Դիոնեսիոսի. — Ոսկեան, Բ., էջ 559:

ԺԲ. — Յակոբ Վարդապետ, Առաջնորդ Նախաժողովի Վանից, 1703ին օրինակած է մէկ Յայաւաւուրք. — Երնջակ, էջ 270:

ԺԴ. — Եզնիկիէլ Դրիչ, 1711ին օրինակած է մէկ Խորհրդատեւ. — Ոսկեան, Բ., էջ 558:

ԺԿ. — Մելքոն Երէջ Զուլայեցի, 1724ին օրինակած է մէկ Միքայիլեան Բիւզանդաւան Պատմութիւն. — Երնջակ, էջ 128:

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

յարգուած են միջոցներու խտրութիւնը, Ղպտոց Պատրիարքը առաջին և եթովպացւոց Պատրիարքը (կաթողիկոսը) երկրորդ զիրքերով, ինչպէս նաև վարչական ու իրաւասական սահմանները:

Համաձայնութեան Բանաձևը (Համաձայնագիր)

Նկատելով որ Ս. Մարկոսի Աթոռի բոլոր զաւակներուն առաջին նպատակն է Աթոռի գործերուն կազմակերպումն ու շրջանային յարաբերութեանց սերտացումը, անհրաժեշտ նկատուեցաւ ձեռք առնել ամէն կարելի միջոց հասնելու համար այդ նպատակին, սկսելով ամենէն կարեւորէն՝ Յարաբերութեան վերահաստատումը և Ս. Մարկոսի Աթոռի երկու եկեղեցիներու՝ Եփեսոսի եւ Երուսաղիմի:

Հետեւեալ համաձայնութիւնը գոյացաւ ընդմէջ. —

Ա) Եթովպական Պատուիրակութեան, բաղկացած Նորին Կայսերական Վեհափառութիւն Եթովպիոյ Կայսեր և Եթովպական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներէն, և

Բ) Ղպտական Պատուիրակութեան, նշանակուած Նորին Սրբութիւն Աղեքսանդրիոյ Պապին և Ս. Մարկոսի Աթոռի Պատրիարքին կողմէ:

1. — Աղեքսանդրիոյ Պապը և Ս. Մարկոսի Աթոռին Պատրիարքը, յաջորդը Ս. Մարկոս Աւետարանչի, Եթովպական Եկեղեցւոյ բարձրագոյն Հոգեւոր հայրն է: Ան պէտք է ըլլայ միշտ Եգիպտացի Ղպտի մը՝ Եգիպտոսէն. իր միայուն գահն է Աղեքսանդրիոյ Աթոռը, Եգիպտական հողի վրայ. իր հեղինակութիւնը անխոցելի է և իր անձը՝ քննադատութենէ վեր:

Աղեքսանդրիոյ Պապին և Ս. Մարկոսի Աթոռի Պատրիարքին անունը պիտի յիշատակուի Եթովպական եկեղեցիներու մէջ, ժամապաշտութեանց ընթացքին:

Որպէս գերագահ գլուխ Եկեղեցւոյ, Նորին Սրբութիւն Աղեքսանդրիոյ Պապին այցելութիւնը Եթովպիա պիտի ընդունուի պատուով և ըստ արժանոյն:

2. — Եթովպիոյ Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ-պատգամաւորները, սահմանուած թիւով, պիտի մասնակցին Ս. Մարկոսի Աթոռի յաջորդի ընտրութեան: Անոնց թիւը

պիտի որոշուի Նորին Սրբութիւն Աղեքսանդրիոյ Պապին կողմէ:

3. — Ս. Մարկոսի Աթոռին Տեղապահը միշտ պէտք է ըլլայ Ղպտի-Եգիպտացի մը:

4. — «Եթովպիոյ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ» Պատին (Liqa Papasat) աստիճանը, որպէս Ս. Takle Haymanot-ի յաջորդ, կը բարձրացուի Պատրիարքութեան (Reesa Liqana Papasat):

Եթովպական Եկեղեցւոյ Պատրիարքը պէտք է ընտրուի համաձայն Աղեքսանդրիոյ Ս. Մարկոսի Աթոռի օրինաց և աւանդութեանց, Եթովպացի վանական-հոգեւորականութեան կողմէ:

5. — Եթովպական Եկեղեցւոյ Պատրիարքը ընտրուելէ յետոյ համաձայն Եկեղեցւոյ կանոնական Օրէնքին, և այդ ընտրութիւնը Ն. Կ. Վ. Եթովպիոյ Կայսեր կողմէ հաստատուելէ և ընդունուելէ ետք, իր օժուամբ ու հոգեւոր իշխանութիւնը կը ստանայ, համաձայն Եկեղեցւոյ օրէնքին, Պապ-Պատրիարքէն՝ որ կը գրաւէ Աղեքսանդրիոյ Ս. Մարկոսի գահը:

6. — Եթովպիոյ Պատրիարքը իրաւասու է Արքեպիսկոպոսներ ու Եպիսկոպոսներ ձեւնադրել Եթովպական Եկեղեցւոյ թեմերուն համար, պայմանաւ որ ընտրեալ թեմականները իրենց գրաւոր խոստմագրերը ներկայացնեն ձեւնադրութենէն առաջ:

Այս ստորագրուած խոստմագրերը պիտի զրկուին Աղեքսանդրիոյ Պապին, Ս. Մարկոսի գահի Պատրիարքին, Ն. Կ. Վ. Եթովպիոյ Կայսեր անոնց ընտրութիւնը վաւերացնելէ անմիջապէս ետք:

7. — Եթովպացի թեմակալ Եպիսկոպոսներու և արքեպիսկոպոսներու պաշտօնական արձանագրութիւնը Ղպտոց Պատրիարքարանի Դիւանատան մէջ Պապին կողմէ ամբողջացուելու համար, Եթովպիոյ Պատրիարքը պիտի զրկէ Խոստմագրերուն հետ միասին յարակից ծանօթութիւններ համապատասխան թեմերու մասին և թեմակալներու կենսագրութիւնները:

Պապը Աթոռի բոլոր թեմերուն ու շրջաններուն պիտի զրկէ Ս. Մարկոսի Աթոռին բոլոր Արքեպիսկոպոսներու և Եպիսկոպոսներու կենսագրութիւններն ու թեմական յարակից ծանօթութիւնները:

8. — Երբ որ Պապը փափաքի խորհրդաժողով մը գումարել վարդապետական նիւ-

թերու և կամ Աթոռի վարչական խնդիրներու մասին, պիտի տեղեկացնէ Եթովպիոյ Պատրիարքին և կազմէ Ընդհանուր Սուրբ Սինոդ մը, Ս. Մարկոսի Աթոռի շրջանային (թեմական) Արհեստներու Արքեպիսկոպոսներէն և Եպիսկոպոսներէն բաղկացած, խորհրդակցելու համար տուեալ հարցերուն շուրջ:

Նմանապէս Պապի անձն ու սրբութիւնը արատող որեւէ խնդիր պիտի քննուի այս Արհեստին կողմէ:

9. — Աղեքսանդրիոյ Պապին ու Ս. Մարկոսի Աթոռի Պատրիարքին կենդանութեան ժամանակ, Եթովպիոյ Պատրիարքը միշտ պիտի գրաւէ երկրորդ գիրքը. Պապէն անմիջապէս ետք. Աղեքսանդրիոյ Պապի վախճանման պարագային Եթովպիոյ Պատրիարքը պիտի գրաւէ երկրորդ գիրքը: Ս. Մարկոսի Աթոռի Տեղապահէն անմիջապէս ետք:

10. — Ընդմէջ եղիպտոսի և Եթովպիոյ եկեղեցիներու ի հոգևորս հաղորդակցութիւնը մնալուն դարձնելու մտածումով, կրօնական ուսուցման մարզին մէջ պիտի կատարուի ուսուցիչներու և աշակերտներու փոխանակում, և նմանապէս վանական կեանքի պահպանման համար ալ՝ վանականներու փոխանակում:

11. — Հետեւեալ հարցերը պիտի ենթարկուին Ն. Ս. Պապին ու Եթովպիոյ Պատրիարքին միջև ապագային կայանալիք խորհրդակցութեան. —

ա) Որոշում առնել Ս. Մարկոսի Աթոռին նոր թեմեր ստեղծելու կապակցութեամբ, ներկայիս գոյութիւն ունեցող շրջաններէն զատ:

բ) Որոշում առնել ուսումնական խորհուրդներ կազմելու կապակցութեամբ, որոնք պիտի ուսումնասիրեն հոգևոր դարգացման նիւթերն ու կրօնադիտական դարձնեցնելու և կազմակերպեն քարոզչական ու հովուական աշխատանքը:

12. — Որեւէ համաձայնագիր, բխած Ս. Սինոդի որոշումներէն, մանաւանդ 1948 Յուլիանը, որ հակառակ է ներկայ համաձայնագրին, չեղեալ կը համարուի:

Գահիրէ, Յունիս 25, 1959. Բառնա 18, 1675.

Սանէ 18, 1951:

ԶԱԽԷՆ ՎՐԴ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԴՈՍԱԿԱՆ

“ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՍՏԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ 562 ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ”

Ն Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ն

ՀՐԱԶԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ — ԵՐԵՒԱՆ — 1955, էջ 655

Արդ, միջազգային լեզուի մը ստեղծման առնչութեամբ, երկու սկզբունքներ գոյութիւն ունին. ոմանք համաձայն են նոր արուեստական լեզուի մը ստեղծման, իսկ ուրիշներ՝ որեւէ կենդանի լեզու մը իբրև ընդհանուր լեզու ընդունելու տեսակէտին:

1880-ական թուականներէն սկսեալ, երևան եկած են արուեստական լեզուներու հեղինակներ: Անոնց շարքին կը գտնուին ան Զմիւռնիացի հայ մը՝ որ կազմած է Սահլեռայ անունով համաշխարհային լեզու մը. այդ լեզունով սահլէ կը նշանակէ «աշխարհ» և ռայ՝ «լեզու»: Շլայեր անունով գերմանացի կրօնաւոր մը հնարած է վոլաբուկը՝ 1878ին: Լեհ Տքթ. Զամենհոֆը հնարած է էսպերանդոն: Իւնիվերսալը, զոր հնարեց Տքթ. Մոլենարը, և Լանկայթոն՝ զոր հնարեց Բուլարը 1900ին Փարիզի մէջ: Մինչև վերջերս, էսպերանդոն բաւական լաւ ընդունելութիւն գտած էր, բայց զի տունները վերահասու եղան որ ան ալ լաւ կազմուած լեզու մը չէ. հեղինակը սլաւըլլով, իր հնարած լեզուին տուած էր սլաւական քերականութեան կառուցուածքը: Իսկ Պոֆրոնը և Գուդիւրան նոր բարեփոխումներու ենթարկելով էսպերանդոն, հնարեցին Իդո լեզուն, իբրև էսպերանդոյի աւելի մշակուած ձևը: 1900ին՝ գրեթէ միաժամանակ հնարուեցան երկու ուրիշ նոր լեզուներ՝ օֆիսեմալը և նովեալը (վերջինը յայտնի լեզուաբան Եսթրասընի կողմէ), երկուքն ալ կազմուած զուտ լատինական հիման վրայ և անգլերէնի քերականութեան սկզբունքներով: Անգլիոյ մէջ կազմուեցաւ Ինդերլինկուա լեզուն: Վերջապէս, Փարիզի մէջ, Սորպոնի դասախօս Մարթինէն հնարեց Նալա լեզուն: